

G HMP

Galerie hlavního
města Prahy

MIKROSVĚTY PRASTARÉ SVĚTLO PROMĚNY

výtvarný úkol na doma / doprovodný edukační materiál
k vybraným dílům ze sbírek Galerie hlavního města Prahy



Připravili jsme pro Tebe sérii tři výtvarných zadání, která se mohou stát inspirací pro Tvou vlastní tvorbu.

Díky nim budeš mít příležitost blíže se seznámit se třemi fotografy, jejichž díla jsou součástí umělecké sbírky Galerie hlavního města Prahy. Každý z autorů je jedinečný a jedinečným způsobem také přistupuje ke své tvorbě.

Každý z úkolů je trochu odlišný a nabízí různé přístupy, jak pracovat s fotografií.

Někdy budeš potřebovat **tmu, rekvizity** nebo **živý model**.

Pomocí hry s měřítky a zapojením zvláštních předmětů budeš zkreslovat realitu.

Někdy budeš pomocí dodatečných úprav úplně měnit podobu snímků.

Do této činnosti zapoj i sourozence nebo rodiče. Svě role si můžete vzájemně vyměňovat tak, aby každý byl chvíli fotograf, model nebo pomocník, který rozsvítí, když je potřeba.

Úkoly jsou navrženy tak, aby k jejich realizaci stačil buď **mobilní telefon s funkcí fotoaparátu**, nebo v některém případě **digitální fotoaparát**. Podle toho, jaké zařízení máš doma k dispozici, si můžeš vyzkoušet jednotlivá zadání.

Digitální fotoaparáty v dnešní době umožňují nastavení **délky expozice**. Mobilní telefony s funkcí fotoaparátu umožňují dodatečně upravit snímky tak, že lze používat nejrůznější **filtry, změny barevnosti, rozostření, zesílení kontrastu** mezi světlými a tmavými místy a podobně. Pokud máš tu možnost, vyfocené snímky můžeš také uložit do počítače a pokračovat v jejich úpravách pomocí programů na úpravu fotografií. S tím Ti určitě také rádi pomohou rodiče.

Vysvětlíme si některé pojmy, jako:

- **luminografie**
- **aranžovaná fotografie**
- **inscenovaná fotografie**

Především budeš moci objevit a vyzkoušet si netradiční možnosti práce s fotografií.

MIKROSVĚTY



Štěpánka Šimlová, *Zátiší mikrosvětů V*, 2015, fotografie na papíře

Štěpánka Šimlová je autorkou, která se výrazně podílela na vývoji českého umění devadesátých let. Byla to doba, kdy se mladí umělci zaměřovali na nová témata související s přeměnami ve společnosti, politikou, reklamou a moderním způsobem života. Často také recyklovali myšlenky a významná díla z dějin umění.

Věnuje se několika oblastem výtvarného umění. Pracuje s fotografiemi a jejich digitální montáží s videem a někdy také s malbou a textem. Často upozorňuje na sílu reklamy a její schopnost ovlivňovat myšlení lidí. Ve svých fotografických cyklech používá prolínání detailu a celku a díky tomu její díla působí jako zachycení vzpomínky, dojmu a představy.

Zadání úkolu na doma / MIKROSVĚTY:

My se budeme inspirovat cyklem *Zátiší mikrosvětů*, který umělkyně vytvořila v roce 2015. Štěpánka Šimlová v těchto 70 × 86 cm velkých fotografiích pomocí hry s měřítky a zapojením zvláštních předmětů mění realitu. Jednotlivé tisky *Zátiší* vznikají vždy stejně: před promítané obrazy (zasněžené horské krajiny, siluety velkoměst, tapety) autorka klade různé drobné sošky (figurky, srnky, dvojice plameňáků) a pak celý

naaranžovaný výjev opět vyfotí. Nainstalováním „sošek z domácích vitrín“ před pohlednice krajin vyjadřuje jemnou ironii a odstup, zároveň však i určité dojetí nad starými časy. Na fotografiích umělkyně jsou sošky vždy znázorněny se svými stíny. Jsou-li k divákovi obráceny zády, sledují kromě dění za nimi i svůj vlastní stín.

Ukázka dalších prací Štěpánky Šimlové:



I Ty si můžeš po vzoru Štěpánky Šimlové vytvořit a vyfotit své mikrosvěty. Vše, co k tomu budeš potřebovat, určitě najdeš doma.

Není nutné mít projektor, k vytvoření zajímavého pozadí Ti postačí plakát, kalendář, nebo rozevřená kniha s ilustracemi a fotografiemi. Místo sošek můžeš použít některé ze svých hraček. Možná Ti rodiče půjčí i nějaké pravé figurky z vitrín nebo se Ti podaří objevit i další možnosti. Autorka například v některých fotografiích použila zubní kartáčky, možností je tedy mnoho.

Zadání – jak na tvorbu:

- Prozkoumej, co máš kolem sebe k dispozici. Najdi zajímavé knihy s ilustracemi, kalendáře s fotografiemi krajin, plakáty nebo časopisy.

- Najdi si místo, kde je budeš moci nainstalovat jako pozadí – nejlépe u stěny, nebo skříňky, na jejíž kličku můžeš přichytit kalendář.
- Prohledej své hračky a najdi ty, které se Ti líbí, máš je spojené s nějakou vzpomínkou nebo se Ti hodí k motivu pozadí. Můžeš také poprosit rodiče, jestli by Ti pro tvorbu půjčili některé sběratelské kousky, které zdobí vaši domácnost.
- Pečlivě si prohlédni své připravené knihy, plakáty a další kulisy a pokus se k nim vybrat nejvhodnější sošku nebo figurku. Můžeš se řídit citem i rozumem. Možná objevíš, že tvá postavička vtipně doplňuje výjev na pozadí, ozvláštňuje prostředí, komunikuje s postavami ilustrací, s pozadím ladí svou barvou nebo vzorem, vytváří zajímavý kontrast a podobně.
- Před zvolené pozadí umístuj své sošky a hračky. Aby byly ve správné výšce, můžeš je podložit dalšími knihami nebo krabicí. Zaměř se také na podložku, na kterou budeš výjevy umisťovat, barevné papíry, jednobarevná látka nebo další povrchy ovlivní výslednou podobu Tvého díla.
- Pomocí mobilního telefonu nebo digitálního fotoaparátu nafoť svou fotografickou sérii *Mikrosvětů*. Když budeš chtít, můžeš si nejvíce vydařené snímky i vytisknout a ve vitríně nebo na polici uspořádat svou malou výstavu.

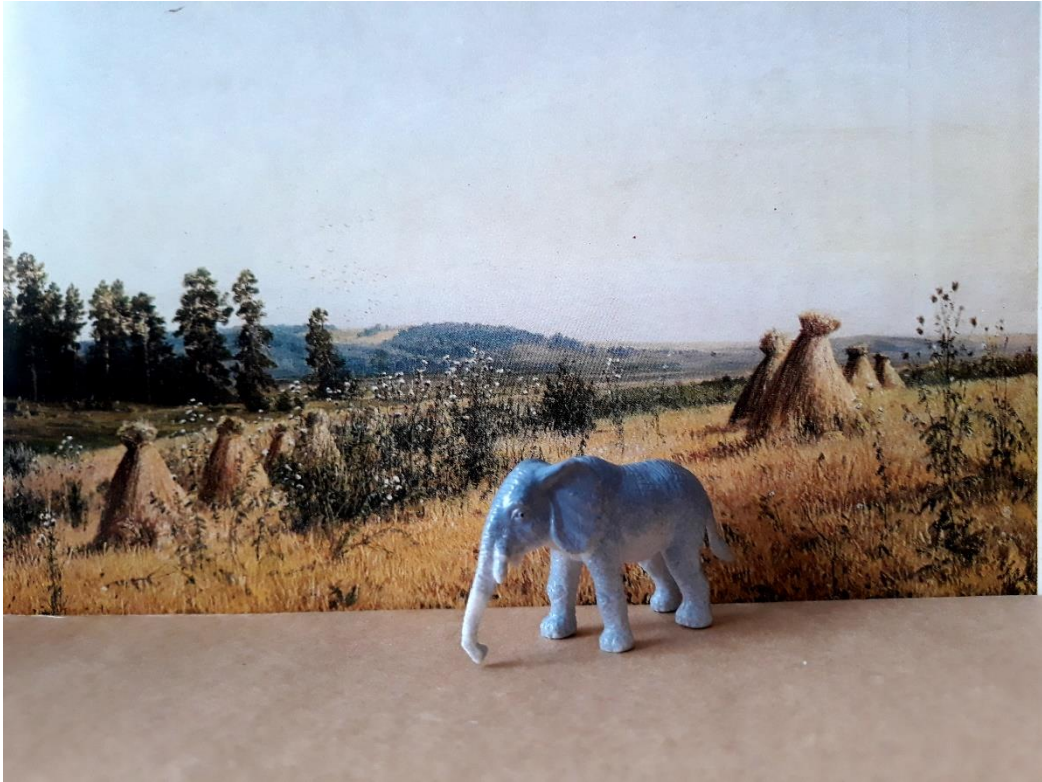
Co budeš k vlastní tvorbě potřebovat:

- knihy s ilustracemi nebo fotografiemi, kalendář, plakáty a podobně
- větší množství drobných hraček, figurek, sošek a dalších předmětů
- krabici nebo různě široké knihy na vypořádání
- papír nebo látku pro sjednocení podkladu
- mobilní telefon s funkcí fotoaparátu nebo přímo digitální fotoaparát

Inspirace pro Tvou tvorbu:

















PRASTARÉ SVĚTLO



Jan Pohribný, *Brána*, z cyklu *Nová doba kamenná*, 1989, fotografie barevná

Jan Pohribný se zaměřuje na aranžovanou fotografii v přírodě. Své fotografie vytváří převážně pomocí luminografie – tedy kresby světlem.

Světlem, barvou nebo instalací objektů do přírody se snaží umocnit a zprostředkovat energii míst. Často velmi dlouho hledá správné místo, třeba pět, deset let. Tam se také poté mnohokrát vrací a pokouší se vytvořit a zachytit scénérii, která bude přesně vystihovat jeho umělecký záměr. Takto fotografoval i menhir u Klobuk nedaleko Slaného. Za jeden večer stihl vyfotit vždy pouze jednu fotografii. Stále se mu nedařilo vytvořit přesně to, co chtěl. Až při pátém pokusu, kdy umístil starou baterku na dlouhou tyč a obíhal s ní kámen pořád dokola, vzniklo magické dílo, rezonující s lidskou pravěkou pamětí.

Jak sám zmiňuje, jedná se o pomyslné *hledání ztraceného ráje*. Jan Pohribný se snaží najít, co nás spojuje s krajinou, s přírodou, možná s celým vesmírem. Říká, že k životu potřebujeme les, čisté řeky a pobyt v jejich blízkosti.

Zadání úkolu na doma / PRASTARÉ SVĚTLO:

Od roku 1988 vytváří Jan Pohribný soubor s názvem *Nová doba kamenná*. Autor navštěvuje a fotografuje posvátná místa prehistorické Evropy.

Pomocí techniky luminografie se pokouší zachytit magickou a posvátnou atmosféru místa spjatého s megalitickými kulturami. Během aranžování a pořizování fotografií vypadá, jako by opakoval rituály pravěkých lidí.

Když si vyhledáš a prohlédneš i další díla Pohribného, můžeš vyzkoumat, jaké prostředky použil při vytváření světelné malby. Napoví Ti charakter záře, barva, stopa i umístění světla. Těmito zdroji může být plamen, prskavka, světlice, svíčka, ohořelá větev, ale také baterka, reflektor nebo laserové ukazovátko.

Ukázka dalších prací Jana Pohribného:



Jinosvětská, z cyklu Nová doba kamenná



Alej osobních strážců, z cyklu Nová doba kamenná

Luminografie – kresba světlem

Kresby světlem vznikají postupně a pro jejich pořízení je nejvhodnější fotoaparát, na kterém lze nastavit dlouhý čas expozice.

Luminografii lze fotit venku, pouze když je šero, tedy navečer nebo před svítáním. Doma je nejvhodnější místnost, která se dá zatemnit. Případně můžeš také počkat, až se venku zešere a okny nebude dovnitř proudit světlo.

Tato technika je velmi zajímavá svou nepředvídatelností. I když si autor předem vytvoří představu, jak by mělo dílo vypadat, vždy dojde k nějaké změně – někdy k horšímu, jindy k lepšímu. Proto je někdy vhodné vyzkoušet si daný proces nanečisto. Zjistíš tak, jak dlouho máš například kroužit rukou, aby vznikla dostatečně jasná světelná kresba. Podle tohoto měření pak můžeš nastavit svůj fotoaparát.

Máš-li chuť vyzkoušet si tento úkol, zjisti, jestli máš doma k dispozici fotoaparát, na kterém lze upravovat nastavení, nebo pouze mobilní telefon s funkcí fotoaparátu. Podle toho si můžeš vybrat ze dvou variant zadání.

Jan Pohribný vytváří své fotografie sám. Protože je to ale proces docela náročný, je lepší mít k takové práci pomocníka. Můžeš poprosit sourozence, určitě se rádi zapojí také rodiče. Uvidíš, že tato inspirativní činnost nadchne všechny.

1) Varianta – focení za pomoci digitálního fotoaparátu – Kresba světlem

Jak už bylo zmíněno výše, k pořízení fotografií je potřeba tma. Proto tvoř v místnosti, kterou lze úplně zatemnit (koupelna, sklep, garáž), nebo počkej, až bude večer, a vyber místnost, do které nedopadá světlo z pouličního osvětlení. V těchto místnostech si můžeš průběžně podle potřeby rozsvítit. Pokud máš tu možnost, můžeš také večer vyjít ven na zahradu. Tam to bude mnohem větší dobrodružství a budeš z toho mít zajímavější zážitek. Když budeš opatrný, můžeš s pomocí rodičů venku pracovat i s opravdovým ohněm – například ohořelým klackem nebo prskavkami.

Zadání – jak na tvorbu:

- Připrav si větší množství světelných zdrojů, jako jsou baterky s různým odstínem světla, mobil, laserové ukazovátko, blikáčku na kolo a podobné svítící věci.
- S tímto úkolem Ti pomohou rodiče. Požádej je, jestli by na fotoaparátu upravili nastavení expozice tak, aby clona fotoaparátu zůstala otevřená několik sekund (můžeš experimentovat s 3, 5 i třeba 10 sekundami).
- Poté budeš potřebovat, aby někdo zmáčkł spoušť fotoaparátu. Může to být někdo z Tvých rodičů nebo sourozenců. Takovéto focení je velmi zábavné a určitě se ve svých rolích vystřídáte a vyzkoušíte si kresbu světlem všichni.
- Fotoaparát by se během práce neměl pohybovat, proto bude lepší, když ho ten, kdo mačká spoušť, nebude držet v ruce, ale umístí ho na stativ nebo jinou nehybnou podložku – to může být třeba stolička.
- Mezitím se Ty, jako světelný kreslíř, postav před fotoaparát. V ruce měj připravené baterky. Po zhasnutí světla v pokoji Ti ten, kdo mačká spoušť, dá signál. V tom okamžiku můžeš začít mávat rukama, kymáčet se, tančit nebo opisovat kruhy. Důležité je, abys přitom mířil světlem na fotoaparát.
- Když uběhne doba expozice, bude snímek hotový a v místnosti se může opět rozsvítit.

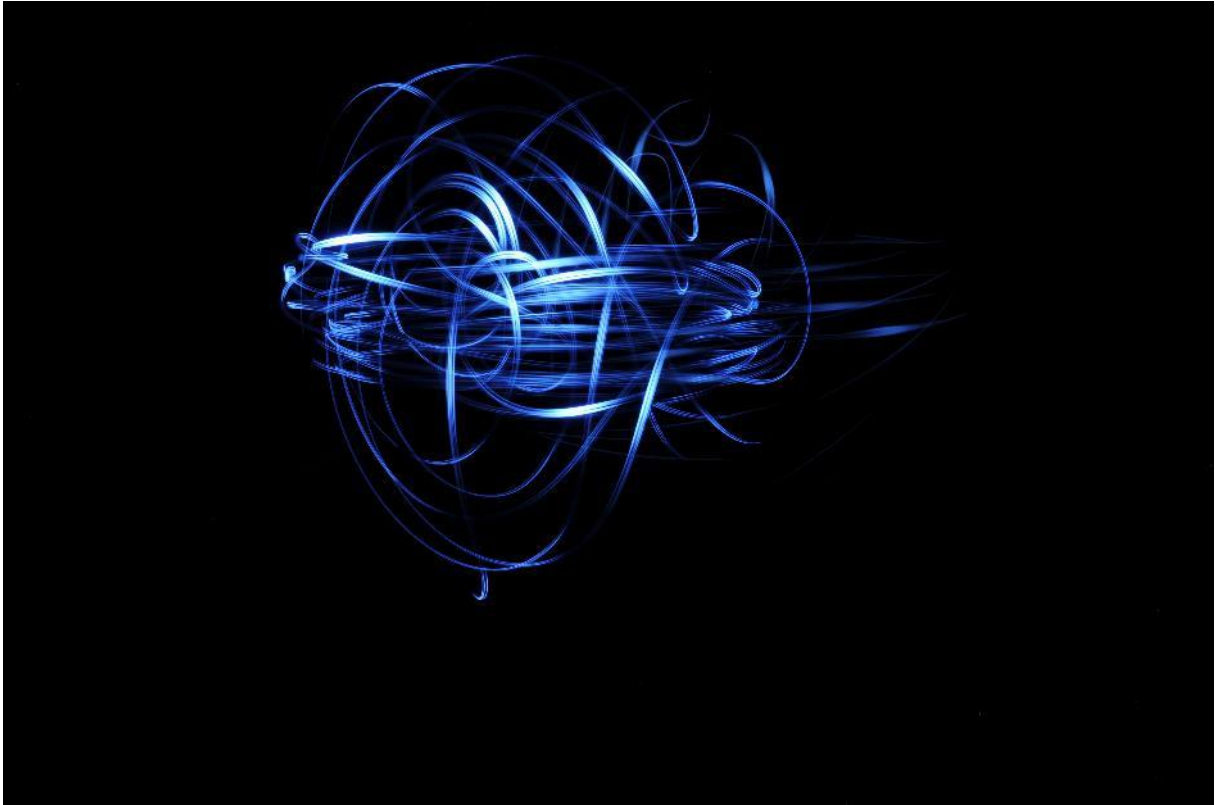
- Své role si můžete vzájemně vyměňovat, každý bude chvilku světelný kreslíř, fotograf nebo pomocník, který rozsvítí, když je potřeba.

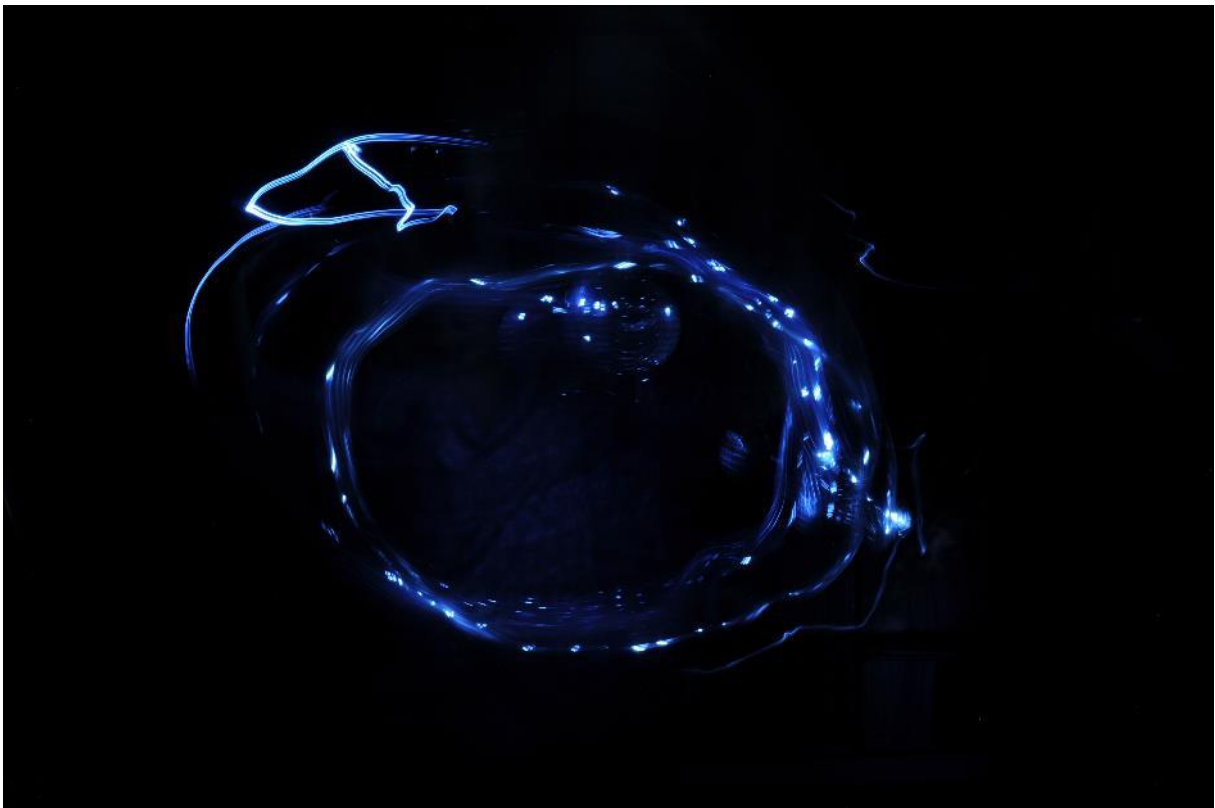
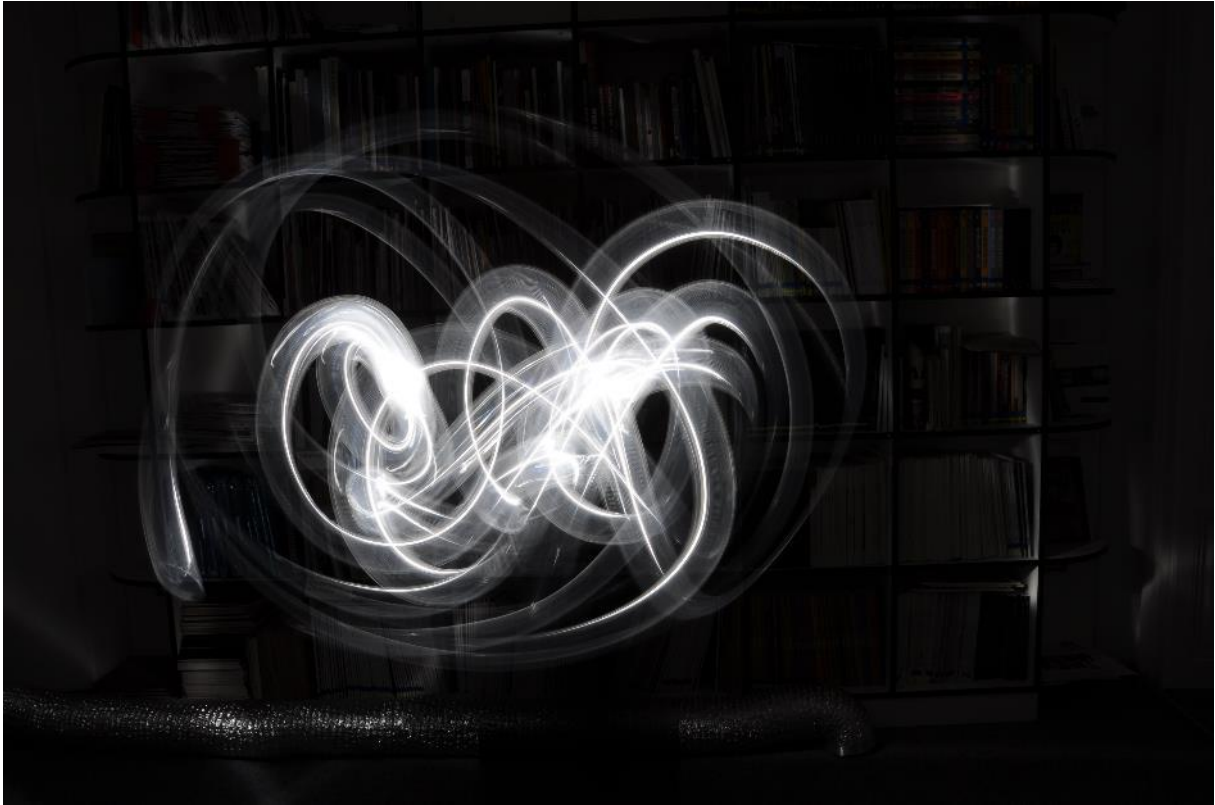
Co budeš k vlastní tvorbě potřebovat:

- digitální fotoaparát s možností nastavení délky expozice
- větší množství světelných zdrojů, jako jsou baterky s různým odstínem světla, mobil, laserové ukazovátko, blikáčku na kolo a podobné svítící věci
- stativ nebo stoličku pro podložení fotoaparátu

Inspirace pro Tvou tvorbu – ukázka kresby světlem:







2) Varianta – focení za pomoci mobilního telefonu s funkcí fotoaparátu – Světelná instalace

Při tomto úkolu bude Tvým cílem nainstalovat různé zdroje světla tak, abys vytvořil místo se zvláštní tajemnou atmosférou.

Jan Pohribný fotografuje místa, která byla v době kamenné posvátná. Jedná se většinou o pravěké památky v podobě vztyčených kamenů, ty mohly sloužit také jako observatoře nebo jako hraniční značení.

Mnoho jich je i u nás v České republice.

- Můžeme zde nalézt **menhiry** – vysoké vztyčené kameny, které stojí v krajině samostatně – například *Kamenný pastýř*, stojící v poli mezi obcemi Telce a Klobuky, nebo v podobě dlouhých řad, jako jsou *Kamenné řady u Kounova*.
- Pokud je několik menhirů sestaveno do tvaru kruhu nebo půlkruhu, jsou označovány jako **kromlech**.
- Dále to mohou být **dolmeny**. Toto pojmenování znamená kamenný stůl a je to kamenná stavba obrovských rozměrů. Původní dolmeny stojí v různých částech světa a Evropy. U nás v České republice se nachází Kbílský dolmen. Nikdo však neví, zda je to opravdu pravěká památka, nebo jen náhodné uskupení kamenů.
- Jistě budeš znát také slavný anglický Stonehenge. Jedná se o nejsložitější seskupení kamenů. Kameny jsou vztyčeny v kruhu a kolem nich obíhá příkop a val z navršené hlíny.

Jedním z nejdůležitějších prvků ve fotografiích Jana Pohribného je světlo. Jeho zdrojem mohou být technické svítily a baterky, nejpůsobivější však je přirozený světelný zdroj – oheň.

Oheň a schopnost jeho rozdělování se stal v pravěké době nesmírně důležitým objevem. Lidem poskytoval světlo a teplo, sloužil k přípravě jídla, k ochraně před zvěří i jako prostředek komunikace pomocí světelných signálů. Dodnes se v kostelech, svatyních, na poutních místech a u kapliček v polích rozsvěcují svíčky jako obětiny při prosbě, symbol ducha a ochrana místa. Podobným příkladem mohou být také svíčky hromničky, které při bouřce rozsvěcovali lidé, aby do jejich stavení neudeřil blesk.

Zadání – jak na tvorbu:

- Popros rodiče, aby Ti s tímto úkolem pomohli. S jejich pomocí můžeš zkusit zapojit i svíčky nebo prskavky. Vždy se však rozhlédni, co je okolo Tvé instalace, aby se nic nezapálilo.
- Pro tento úkol Ti postačí mobilní telefon s funkcí fotoaparátu.

- Nasbírej několik zajímavých kamenů.
- Najdi si na zahradě místo, do kterého rozmístíš kameny. Můžeš se pokusit napodobit menhir nebo dolmen. Také můžeš vytvořit z kamenů řadu nebo kruh.
- I během tohoto úkolu budeš potřebovat tmu, proto počkej, až se setmí, a až poté pokračuj v práci.
- Vyzkoušej si nejrůznější nasvícení místa. Pomocí baterek a barevných světel nasvěcuj Tvou instalaci z různých stran. Pozoruj, jak se proměňuje atmosféra místa, a nejhodnější výjevy vyfotografuj.
- Pokud se rozhodneš, že použiješ také prskavky, pamatuj, že hoří velmi rychle. Na pořízení fotografie bude velmi málo času, proto si k práci pozvi ještě někoho dalšího, kdo Ti pomůže s jejich zapálením a Ty se budeš moci soustředit na focení.
- Po skončení nezapomeň zkontrolovat, jestli někde nezůstala zapomenutá svíčka.

Co budeš k vlastní tvorbě potřebovat:

- mobilní telefon s funkcí fotoaparátu nebo přímo digitální fotoaparát
- větší množství světelných zdrojů, jako jsou baterky s různým odstínem světla, mobil, laserové ukazovátko, blikáčka na kolo a podobné svítící věci
- zápalky a svíčky nebo prskavky
- kameny

Inspirace pro Tvou tvorbu – ukázka světelné instalace:









PROMĚNY



Milota Havránková, *Stará mama 2*, z cyklu *Portréty*, 1965, fotografie na papíře

Milota Havránková je jednou z nejzajímavějších experimentátorek v dějinách česko-slovenské inscenované fotografie. Autorka ve své tvorbě neustále narušuje hranice, dokonce i ty vlastní, a podoba její tvorby se v průběhu let neustále proměňuje.

Používá výtvarné zásahy do pozitivu i negativu snímků, kombinuje fotografické i nefotografické výtvarné techniky, někdy také své fotografie dále upravuje pomocí digitální techniky. Už v 80. letech začínala intuitivně pracovat s novými médii a vizionářsky předvídala trendy, které měly teprve přijít, a i proto byla svými současníky často nepochopená.

Ve své tvorbě se věnuje širokému poli uměleckých oborů. Zabývá se designem a módou, knižní ilustrací, interiérovými monumentálními fotografiemi, které dotvářejí architekturu, malbou, inscenovanou a výtvarnou fotografií i experimentálním filmem.

Zadání úkolu na doma / PROMĚNY:

My se budeme inspirovat jejími fotografiemi z 60. let, kdy vznikl cyklus s názvem *Proměny*. Ten obsahuje nejrůzněji upravované portréty rodiny a přátel. Můžeme pozorovat, že Milota si se svými fotografiemi doslova hrála – měnila barevnost, zrnitost fotografií, někdy obraz deformovala pomocí naklánění a nového přefocení.

Původně chtěla Milota studovat kameru, to však nebylo možné. Kamera byla příliš těžká a Milota velmi drobná. Přes fotografii se však mohla přiblížit filmu, ukazovat a vyprávět myšlenku, pocit a příběh. Hned poprvé, když uchočila do rukou fotoaparát, pochopila sílu tohoto média.

Autorka nefotí jen to, co vidí, ale přidává také něco navíc. Od samých začátků ji nebavilo jít na ulici a fotit dokument. Chce vyfotit pocit, něco, co ji inspiruje.

Inscenovaná fotografie

Výjevy, které fotí, si napřed naaranžuje, některé z fotografií pak ještě dále dotváří. Takovému výtvarnému postupu se říká inscenovaná fotografie.

Ukázka dalších prací Miloty Havránkové z cyklu *Portréty*:



Stará mama 1, z cyklu *Portréty*

Juraj, z cyklu *Portréty*

Portrét 7, z cyklu *Portréty*

Rodina jako model

Rodina byla pro Milotu vždy velmi důležitá. Nikdy nefotila cizí lidi. Sama říká, že člověk si musí uvědomovat tradici, odkud přišel a kam patří. Každý máme mámu, otce, to je jedno jaké, ale někam patříme.

S oblibou fotografovala svou babičku. Pohledem do tváře nebo rukou vyjadřovala její pokornou a milou povahu. V Milotiných očích její babička svou bytostí držela pohromadě celou rodinu.

Tatínek Miloty Havránkové byl tvořivý, kreativní až bláznivý. Vytvářel taštičky a obrázky rodinných příslušníků.

Maminka byla přemýšlivá a pečlivá. Jen díky Milotině mamince se zachovaly některé fotografie, které pečlivě založila do šanonu, aniž by to Milota tušila.

Její manžel byl architekt. Plastová pravítka a křivítka, se kterými pracoval, ho Milotě stále připomínají, a proto při své tvorbě i tyto předměty opakovaně používá.

Milota s úsměvem vypráví, že její děti, když byly malé, nenáviděly fotografie, které byly u nich doma roztroušeny všude, i na zemi. Dnes však na tu dobu velmi rády vzpomínají. Nyní je to spíše Milota, která odloží nějaké fotky do kouta, a ony je poté odtud znovu vytáhnou.

I když se tvorba této autorky v průběhu času velmi proměňuje, vždy se po čase vrací ke kořenům a rodinným poutům. Rodina je pro Milotu stálá hodnota, která se nemění, zůstává a je velmi důležitá.

Také Ty si můžeš vyzkoušet podobnou práci s fotografií.

Zadání – jak na tvorbu:

- Rozhlédni se po své nejbližší rodině a vyber si svůj model. Můžeš požádat bratra nebo sestru, maminku, tatínka, babičku i dědečka. Určitě Ti rádi vyhoví a stanou se na malou chvíli tvým modelem.
- Jak se budou tvářit, co budou držet v ruce, jestli budou sedět nebo stát, to vše si můžeš určit Ty.
- Je lepší vyfotit snímku několik. Ten, který se Ti bude zdát nejpovedenější, můžeš poté dále upravovat a měnit tak jeho podobu.
- Možností, jak s fotkou pracovat, je mnoho. Můžeš používat nejrůznější filtry, změny barevnosti, rozostření, zesílení kontrastu mezi světlými a tmavými místy.
- Sama autorka fotí klasickým analogovým fotoaparátem, digitálním fotoaparátem, ale také mobilním telefonem. I Ty máš na výběr.
- Pro tento úkol můžeš použít mobilní telefon s funkcí fotoaparátu, který umožňuje také dodatečně upravit snímky.

- Druhá varianta, kdy použiješ digitální fotoaparát, je trochu složitější. Pokud máš tu možnost, vyfocené snímky uložíš do počítače a pokračuj v jejich úpravách pomocí programů na úpravu fotografií. S tím Ti určitě také rádi pomohou rodiče.
- Své snímky si můžeš uložit v mobilním telefonu nebo v počítači.
- Pokud budeš mít chuť a možnost, můžeš si je také pomocí tiskárny vytisknout. Nebo můžeš poprosit rodiče, aby nechali Tvé snímky vytisknout v některém z FOTOLABŮ přímo na fotografický papír, budeš pak mít vlastní pravé fotografické dílo.

Co budeš k vlastní tvorbě potřebovat:

- živý model – dobrovolník z Tvé rodiny nebo některý z Tvých kamarádů
- mobilní telefon s funkcí fotoaparátu a s funkcemi pro další úpravu fotek
- případně digitální fotoaparát, USB kabel, počítač s programem na úpravu fotografií
- aplikaci na mobilní telefon pro úpravu fotografií – např. PhotoDirector

Inspirace pro Tvou tvorbu



Fotografie upravená pomocí funkcí mobilního telefonu



Fotografie upravená pomocí počítačového programu



Na závěr Ti chceme popřát, aby se Ti při Tvé tvorbě dařilo a aby Ti přinesla radost. Pokud budou mít Tví sourozenci nebo rodiče také chuť tvořit, určitě se mohou přidat – úkol je vhodný nejen pro děti, ale i pro všechny ostatní věkové kategorie.

Když se budeš chtít o svá díla podělit, můžeš je vyfotit a poslat mailem na adresu: edukace@ghmp.cz. **Budeme z něj mít v Galerii hlavního města Prahy velkou radost.**